

УДК 65.01(477)

Г. І. КАПІНОС, Л. О. ГРЕЧУХ
Хмельницький національний університет

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНИМ РОЗВИТКОМ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

В статті досліджено особливості та закономірності розвитку промислових підприємств України, запропоновано конкретні заходи щодо управління ефективним розвитком промислових підприємств, які спрямовано на забезпечення ефективності функціонування їх у довгостроковій перспективі й посилення соціальних та екологічних ефектів процесу розвитку, проаналізовано основні фактори ефективного розвитку промислових підприємств, а також доведено необхідність використання елементів синергії та інтегрованого зростання з метою забезпечення стійкого прогресивного розвитку.

Qualities and principles of industrial enterprises of Ukraine development, specific activities due to effective management of industrial enterprises development that support its effective functioning in long-term outlook, social and ecological effects of process development, main factors of effective development of industrial enterprises are explored in this article. Necessity of synergy elements usage and integral rise to support firm progressive development are proved in this article.

Ключові слова: управління ефективним розвитком, конкурентоспроможність, інноваційні та інвестиційні ресурси.

Актуальність теми. Однією з сучасних проблем промислових підприємств України, яка виникла із становленням ринкової економіки, є забезпечення ефективного розвитку промислових підприємств та управління даним розвитком. Потреба переходу до нових способів та методів управління ефективним розвитком промислового сектора зумовлена інтенсивними змінами, що відбуваються як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Орієнтація на довгостроковий стабільний розвиток надає промисловим підприємствам значні переваги щодо ефективності виробництва, розвитку матеріальної та техніко-технологічної бази, залучення інвестиційних ресурсів, кращого доступу продукції на світовий ринок. Тому на сьогодні дана проблема вимагає формування новітніх способів, підходів та методів вдосконалення економічних важелів управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед авторів, які значну увагу приділяють проблемам ефективного управління розвитком підприємств у контексті реформування економіки, є І. Ансофф, Х. Алфорд, М. Нортон, Ф. Хедоурі, В. Акулов, О. Ареф'єва, С. Хамініч, В. Ястремська та ін. Теорія розвитку підприємств розглядалась у працях таких учених: А. Абалкін, Ю. Анискін, В. Афанасєв, Е. Євенко, Л. Мельник, М. Мельников, Б. Мильнер, О. Раєвнєєва, В. Рогожин, М. Тодаро, Е. Ясін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз теоретичних положень управління ефективним розвитком, а також розробка заходів щодо забезпечення стабільного прогресивного розвитку промислових підприємств України в довгостроковій перспективі.

Викладення основного матеріалу. З проведенням ряду економічних та системних реформ в Україні можна говорити про якісно нову економічну ситуацію, що склалась. На сьогодні існують всі об'єктивні можливості для вирішення кола фундаментальних завдань економічного та соціального розвитку в довгостроковій перспективі. Успішна реалізація накопичених позитивних змін підприємств дозволяє розробляти та впроваджувати на їх основі положення концепції управління ефективним розвитком.

Загалом по Україні, зважаючи на лівову частку, що припадає у ВВП на промисловість, можна зробити висновки, що саме її розвиток став основною рушійною силою позитивних змін в вирішенні проблеми управління ефективним розвитком підприємств.

Аналіз закономірностей розвитку промислових підприємств України дозволяє визначити, що економічне зростання підприємств базується на ефективному використанні ними інвестиційних та інноваційних ресурсів, а також впровадженні низки заходів щодо поліпшення управління ефективним розвитком.

На великих промислових підприємствах розробка підходів щодо управління їх розвитком життєво необхідна, оскільки на практиці це забезпечить їм високу ефективність розвитку в довгостроковій перспективі.

Крім того, використання підходів щодо розвитку організації дозволить:

- ідентифікувати можливості сталого розвитку;
- визначити умови для переорієнтації на структурні зміни та пов'язані з ними можливості виходу на нові експортні ринки;
- оцінити динамічні переваги, що безпосередньо стосуються трансферу технологій;
- удосконалити менеджмент;
- посилити конкурентоспроможність;
- ефективно використовувати власні конкурентні переваги.

Ефективний розвиток промислових підприємств може бути визначено як широкий комплекс особливостей та умов функціонування продуктивних сил і виробничих відносин, а також життєдіяльності соціуму, за якого забезпечується процес розширеного та пролонгованого відтворення і збереження навколишнього середовища. При цьому повинні оптимізуватися такі параметри, як мінімізація витрат і максимізація доходу з урахуванням їх адаптації до об'єктивних економічних реалій [1].

Для визначення ефективності діяльності промислового підприємства використовують цілий ряд показників, зокрема:

- темпи збільшення доходу,
- темпи зростання продуктивності праці,
- рівень технологічного розвитку,
- впровадження інновацій,
- рівень і корисність споживання,
- норма прибутку,
- ціни на ресурси та ефективність їх використання.

Позитивна динаміка промислового виробництва дозволяє визначити, що існуюча структура економіки промислових регіонів України, незважаючи на зниження частки матеріального виробництва до 67%, не носить прогресивного характеру, який властивий економічно розвиненим країнам, де на частку матеріального сектора припадає 30–35%, а нематеріального – 65–70% [2].

Слід зазначити, що кількість збиткових промислових підприємств України, як і ступінь зношування основних фондів, дотепер залишаються значними. Нераціональною є структура оборотних коштів, високими залишаються обсяги взаємної заборгованості підприємств.

Сировинна спрямованість промислового виробництва визначає його низьку рентабельність, високу енергоємність виробленої продукції, необхідність переробки та утилізації відходів, необхідність розробки систем контролю стану навколишнього середовища, оскільки саме промислове виробництво несе значне й небезпечне техногенне навантаження.

Для покращення ситуації необхідно провести такі структурні зміни у сфері промислового виробництва, які були б спрямовані на підвищення технічного рівня, ефективності та конкурентоспроможності продукції [3].

Позитивна динаміка обсягів промислового виробництва в регіонах України вказує на необхідність оцінки процесу розвитку промислових підприємств і визначення факторів ефективного розвитку в довгостроковій перспективі.

Важливим для процесу управління ефективним розвитком є оцінка структурних змін. Аналіз динаміки змін у структурі промислових комплексів України дозволив зробити висновок, що в цілому в Україні та в більшості регіонів загальною тенденцією структурних змін є зниження частки машинобудівної галузі при значному збільшенні у структурі промислового комплексу частки чорної металургії і незначному – частки харчової промисловості.

Особливе місце в забезпеченні ефективного розвитку промислових підприємств належить інвестиційній складовій. Проте, на сьогодні інвестування підприємств є не достатнім, тому необхідно створювати умови для залучення нових коштів.

Для визначення найбільш впливових факторів у сфері промислового виробництва України використовується така регресивна модель [4]:

$$Y = 1,5670 + 0,5011 \cdot X_1 + 0,9121 \cdot X_2 + 1,0050 \cdot X_3 + 1,1401 \cdot X_4 + 0,8061 \cdot X_5, \quad (1)$$

де Y – середньорічні темпи промислового приросту;

1,5670 – регресивна константа, що показує промислове зростання за умови, що всі незалежні змінні дорівнюють нулю;

X_1 – інвестиції в основний капітал;

X_2 – частка оплаченої відвантаженої продукції в загальному обсязі відвантаженої продукції;

X_3 – витрати на інноваційну діяльність;

X_4 – обсяг експортної продукції;

X_5 – частка інноваційної продукції в загальному обсязі відвантаженої продукції.

Отже, відповідно до даної регресивної моделі, ефективний розвиток безпосередньо залежить від інвестиційної та інноваційної активності та експортної спрямованості підприємства.

Загальновідомо, що основою управління ефективним розвитком промислових підприємств виступає стратегія інтегрованого зростання. Її практична реалізація дозволяє оптимізувати структуру промислового виробництва, а також збільшити частку наукоємних, екологічно безпечних і соціально важливих галузей. Для цього необхідно створювати нові джерела електроенергії; використовувати нові види матеріалів; залучати сучасні інформаційні технології; покращити використання виробничих ресурсів у виробничому циклі; підвищити конкурентоспроможність вітчизняних промислових товаровиробників на українському,

європейському та світовому ринках високотехнологічних товарів і послуг; зменшити техногенне навантаження на навколишнє середовище.

Управління ефективним розвитком промислового підприємства треба розглядати в контексті ефективності виконання конкретних операцій і вирішення локальних завдань. При такому підході необхідно погоджувати цілі кожного підрозділу із загальними стратегічними завданнями підприємства. Це дозволяє прив'язати організацію праці та систему мотивації конкретної групи працівників до кінцевих результатів діяльності підприємства. Також не слід забувати про впровадження в управління концептуальних положень синергії, що дозволить досягнути поставленої мети.

Даний підхід суттєво відрізняється від раніше використовуваних тим, що основною метою виступає довгостроковий ефективний розвиток промислового підприємства. Він спрямований на постійне підвищення ефективності функціонування кожної ланки, групи, підрозділу підприємства, що утворюють єдиний комплекс, та передбачає вирішення проблем „вузьких місць” у роботі підприємства.

Управління ефективним розвитком спрямоване на створення необхідних умов для досягнення балансу між прибутковістю та стабільністю. Структурним змінам підлягають не одна функція, а їх сукупність. Функціональну ефективність структурних змін можна оцінити шляхом зіставлення витрат і отриманих результатів, пов'язаних зі здійсненням визначених структурних перетворень.

Для оцінки ефективності управління розвитком промислового підприємства виділяють такі основні напрями як ефективність виробничого, ринкового, фінансового, соціального та екологічного розвитку.

При оцінці досягнутого рівня розвитку необхідно порівняти збільшення витрат, яке викликане концентрацією зусиль і процесами розвитку, з економією та корисним ефектом, що одержує як саме промислове підприємство (його власники та працівники), так і те зовнішнє середовище, у якому воно функціонує. Тому визначення сукупної ефективності розвитку промислового підприємства виходить за межі галузевих результатів діяльності та містить такі складові, як соціальний та екологічний ефект. Ефективний розвиток промислових підприємств, сприяючи розвитку інших сфер господарської діяльності та поліпшуючи соціальні й екологічні аспекти навколишнього середовища, позначається на ефективності та в інших секторах економіки, що веде до покращення добробуту населення в цілому.

Оцінка управління розвитком підприємств проводиться за допомогою агрегованого індексу ефективності розвитку промислового підприємства [5]:

$$I_{ерп} = I_{фпе} \times I_{ффе} \times I_{фре} \times I_{фсе} \times I_{фее}, \quad (2)$$

де $I_{ерп}$ – індекс функціональної промислової ефективності;

$I_{фпе}$ – індекс функціональної фінансової ефективності;

$I_{фре}$ – індекс функціональної ринкової ефективності;

$I_{фсе}$ – індекс функціональної соціальної ефективності;

$I_{фее}$ – індекс функціональної екологічної ефективності.

Кожний з індексів показує позитивну чи негативну динаміку змін. Якщо зміни носять позитивний характер, то величина індексу буде більшою, ніж одиниця, якщо зміни носять негативний характер, то їхня величина буде меншою за одиницю.

Глобальним критерієм оцінки управління ефективним розвитком промислових підприємств є стійкий розвиток національної економіки на основі ефективного розвитку окремих промислових підприємств у довгостроковій перспективі завдяки виконанню економікою України своїх функцій.

Складові елементи глобального критерію ефективного розвитку формують локальні критерії. Вони повинні враховувати специфіку відповідного рівня управління, за яким вимірюється ефективність, і підпорядковуватися головному критерію.

Основним завданням продуктивного вимірювання на рівні підприємства сьогодні є виділення серед факторів, що впливають на зміну прибутку, контрольованих з боку підприємства та неконтрольованих, які воно може тільки враховувати у своїй діяльності. Фінансовий результат діяльності підприємства має дві складові, одна з яких залежить від внутрішніх організаційно-технологічних зусиль, з визначенням факторів, що впливають на загальну ефективність для наступної розробки програм розвитку, а друга – від конкретних ринкових зусиль, цін на продукцію та сировину, матеріали, енергію та інші компоненти витрат. При цьому слід врахувати, що підприємство, яке має середню ефективність, не більшу, ніж інші, знаходиться в постійній залежності від ринку. Ефективне ж управління розвитком знижує цю залежність.

Отже, управління ефективним розвитком промислових підприємств пов'язане з впровадженням нової концепції управління, основними вимогами якої стають стійкий розвиток та використання синергетичного підходу в управлінні.

Висновки. Проведене дослідження діяльності промислових підприємств показує, що на сьогодні стан і перспективи розвитку всієї економіки України залежать не стільки від наукоємних, скільки від традиційних галузей економіки, на частку яких припадає основна частина промислового потенціалу. Саме

вони впливають на загальні економічні та зовнішньоторговельні показники ефективності, а продукція промислових підприємств значною мірою формує позитивну частину зовнішньоторговельного балансу.

Забезпечення інтегрованого зростання промислових підприємств виражається за допомогою рівня досягнення економічних та соціальних цілей розвитку і являє собою суму економічного, науково-технічного, соціального та екологічного ефектів. Управління ефективним розвитком промислових підприємств пов'язане з появою нової управлінської концепції, основою якої є стійкий розвиток підприємства, та має на меті досягнення синергетичного ефекту.

Управління розвитком у майбутньому буде залежати від зміни загального підходу до системи мобілізації внутрішніх та іноземних інвестицій для забезпечення високої рентабельності, у тому числі за рахунок інвестицій у людський капітал (а саме підвищення освітнього рівня), інфраструктуру і сферу НДДКР.

Література

1. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : [монографія] / Раєвнева О.В. – Х. : ВД „ІНЖЕК”, 2006. – 496 с.
2. Козак Ю. Економіка зарубіжних країн / Козак Ю. – 2003. – 351 с.
3. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку : [навч. посібник] / Мельник Л.Г. – Суми : ВТД „Університетська книга”, 2005. – 654 с.
4. Солоха Д.В. Розвиток промислових підприємств Донецького регіону і оцінка ефективності їх функціонування / Д.В. Солоха // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. – Рівне, 2003. – № 1 (20). – С. 318–324.
5. Шелегеда Б.Г. Економічна ефективність управління розвитком промислових підприємств України / Б.Г. Шелегеда, Д.В. Солоха // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наук. праць / ПДТУ. – Маріуполь, 2003. – Вип. 13. – С. 307–310.

Надійшла 17.05.2012

УДК 338.2:330.142.26 (477)

Н. П. СТАХОВА
ВПНЗ Буковинський університет

ПІДХОДИ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ

В статті розглянуто підходи та шляхи оптимізації управління оборотним капіталом в Україні та вивчено досвід управління оборотним капіталом в зарубіжній практиці.

In the article approaches and ways of improvement of management a floating capital are considered in Ukraine and experience of management a floating capital is studied in foreign practice.

Ключові слова: оборотний капітал, грошові кошти, модель управління грошовими коштами, дебіторська заборгованість, товарно-матеріальні запаси.

Вступ. Постійний дефіцит оборотного капіталу у суб'єктів господарювання в Україні проявлявся звуженням каналів капіталоутворення власного капіталу як джерела формування оборотних активів та нарощенням позичкового капіталу в господарській діяльності. Нагромадження значних обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості зумовило, з одного боку, вилучення на певний період з обороту капіталу, а з іншого – несвоєчасність розрахунків за взаємними платежами. Це створило передумови для значних запозичень на зовнішніх ринках і стало однією з причин фінансово-економічної кризи в економіці України.

Постановка проблеми. З огляду на результати виявлених тенденцій, глибину диспропорцій та протиріч щодо формування та функціонування оборотного капіталу необхідно змінити стратегію капіталоутворення для забезпечення виконання оборотним капіталом своїх основних функцій і формування передумов подолання кризових явищ в Україні.

Мета аналізу полягає в обґрунтуванні обсягів складових частин оборотного капіталу, а саме: грошових коштів, дебіторської заборгованості, запасів, за яких витрати, що виникають в процесі управління ними, будуть мінімальними. Глибина диспропорцій, які спостерігаються в структурі оборотного капіталу, дають підстави стверджувати, що на даний час вітчизняна політика управління оборотним капіталом не має науково-обґрунтованого підходу. Рішенням даного питання має служити досвід управління оборотним капіталом в зарубіжній практиці та застосування його в Україні, що дасть можливість оцінити рівень управління складовими оборотного капіталу та вчасно виявити його недоліки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління грошовими коштами. Грошові кошти становлять у середньому 1,5–3 % від загальної суми коштів. У балансі корпорації як у балансі вітчизняних підприємств вони звичайно позначаються як "грошові кошти та їх еквіваленти". Причини зберігання